

Geschiedeniswerkplaats 2HAVO

Hoofdstuk 3: Regenten en vorsten

1 Afbeelding

Bijvoorbeeld: de vlag met het oranje teken

2 Tijdbalk

100 jaren

3 Kaart

a (*bijvoorbeeld*) je kunt zien dat Europese landen toen heersten over gebieden buiten Europa.

b het Ottomaanse rijk

c Rusland

d *Bijvoorbeeld:* Delen van Brabant en Limburg en Zeeuws-Vlaanderen zijn erbij gekomen.

3.1 Machthebbers in Europa

1 De Franse koning

a onbeperkte macht

b 1 Hij beperkte de macht van de edelen. 2 Hij bouwde een groot en strak georganiseerd leger op. 3 Hij schafte de rechten van hugenoten af.

c *Bijvoorbeeld:* Bij een groot paleis denk je dat de bewoner ervan heel belangrijk is.

d Wel advies geven, geen beslissingen nemen.

2

a

b Lodewijk wilde de Franse grens uitbreiden tot de Rijn. Hierdoor zou Parijs veiliger zijn.

3 De Engelse koning

a D, A, C, B

b 1 macht

2 parlement

4 Het bestuur van de Republiek

a 1 1600, 1700

2 kleine groep

b

1 Staten van Groningen	→	Staten- Generaal
2 Staten van Friesland	→	
3 Staten van Overijssel	→	
4 Staten van Gelderland	→	
5 Staten van Utrecht	→	
6 Staten van Holland	→	
7 Staten van Zeeland	→	

c Drenthe

d Zeeuws-Vlaanderen, Brabant, Zuid-Limburg

e buitenlandse politiek, het leger en de vloot
opperbevelhebber van het leger

5

a de hoogste regent in dienst van de gewesten, onder meer als opperbevelhebber.

b Er werd geen stadhouder benoemd van 1650 tot 1672.

6

a *Bijvoorbeeld:* Het hof kreeg een vorstelijke uitstraling.

b *Bijvoorbeeld:* Hij was legerleider.

7 Eindopdracht

Bijvoorbeeld: Willem III bewonderde het paleis van Versailles en het hof van Lodewijk XIV.

3.2 Nederland en Europa

1 De Gouden Eeuw

- a
 - 1 langdurige bloeiperiode
 - 2 mensen geld steken in bedrijven om winst te maken.
 - 3 handelaren
 - 4 internationale handel
 - 5 handel te drijven
- b
 - 1 Zuid-Europa
 - 2 Amerika
 - 3 Azië
 - 4 Scandinavië
- c
 - 1 graan
 - 2 kaas

2

- a Ja (*bijvoorbeeld:*) want graan uit Noordoost-Europa ging naar Nederland en vandaar ging graan naar Zuidoost-Europa.
- b *Bijvoorbeeld:* Nederland lag halverwege de kust van West- en Noord-Europa. Daardoor was dit hele kustgebied goed bereikbaar voor Nederlandse handelaren.

3

- a
 - 1 hogere
 - 2 minder
 - 3 hogere
 - 4 minder
 - 5 later
- b
 - 1 schapen
 - 2 spinnewiel
 - 3 weefgetouw

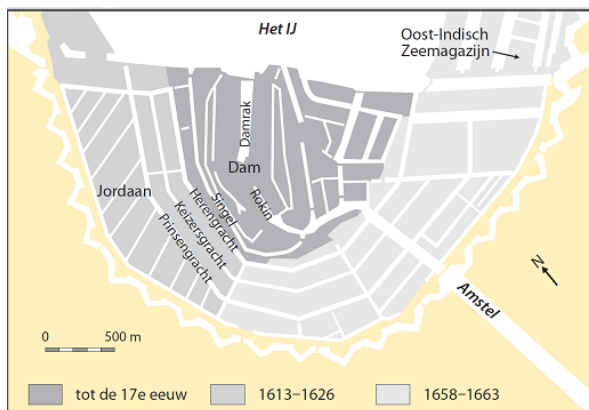
4 Groeiende steden

5
a

b

c Aan de grachtengordel kun je de welvaart in de 17e eeuw in Amsterdam goed zien.

6 Regels voor oorlogen

a *Bijvoorbeeld:* Door de welvaart kon de Republiek een sterk leger betalen. Daarmee hield ze de oorlog tegen Spanje vol tot de vrede in 1648.

b C, D

c 1 tijdens oorlogen

2 tussen staten

d Hij vond dat iedereen ongehinderd op alle zeeën moest kunnen varen.

7 Nederland in oorlog

- a** *Bijvoorbeeld:* De Engelsen wilden een eind maken aan de overmacht van de Nederlandse handelaren en verboden Nederlandse schepen om goederen naar Engeland te vervoeren.
- b** *Bijvoorbeeld:* Engeland was bondgenoot van Frankrijk tegen Nederland. Vanaf 1689 streed Nederland met Engeland tegen Frankrijk.
- c** Stadhouder Willem II werd koning van Engeland.
- d** *Bijvoorbeeld:* Engelse protestantse edelen kwamen in opstand tegen Jacobus II.

8

- a** 1A, 2D, 3B, 4C
- b** Hij won veel zeeslagen.
- c** 1B, 2B, 3B

9 Eindopdracht

- a** gelijkheid
- b** *Bijvoorbeeld:* De Republiek had een burgerlijk bestuur.

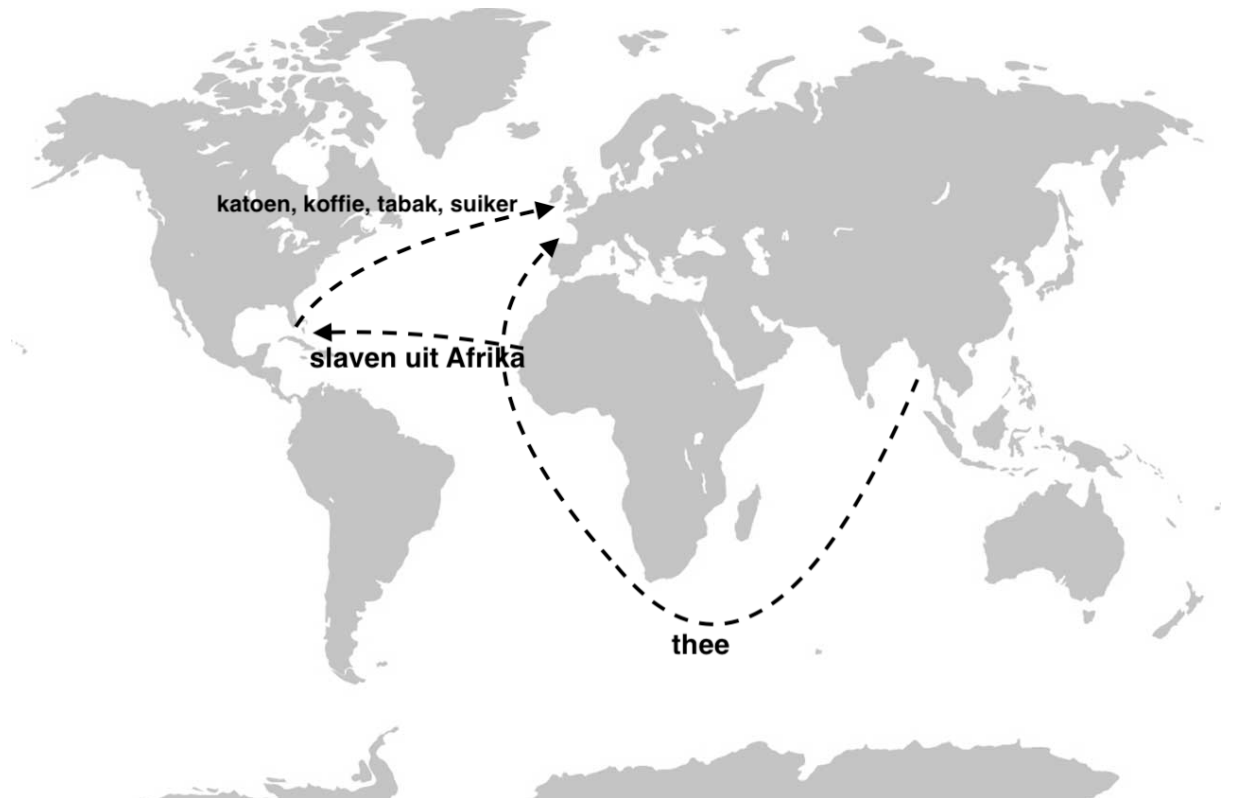
3.3 Europa en de wereld

1

- a A aanbod
B vraag
C vraag
D aanbod
E vraag
F vraag

b B

c

- d *Bijvoorbeeld:* Door de handel kreeg Blaeu meer kennis van de wereld. Deze verwerkte hij in de atlas en met de verkoop daarvan verdiende hij geld.

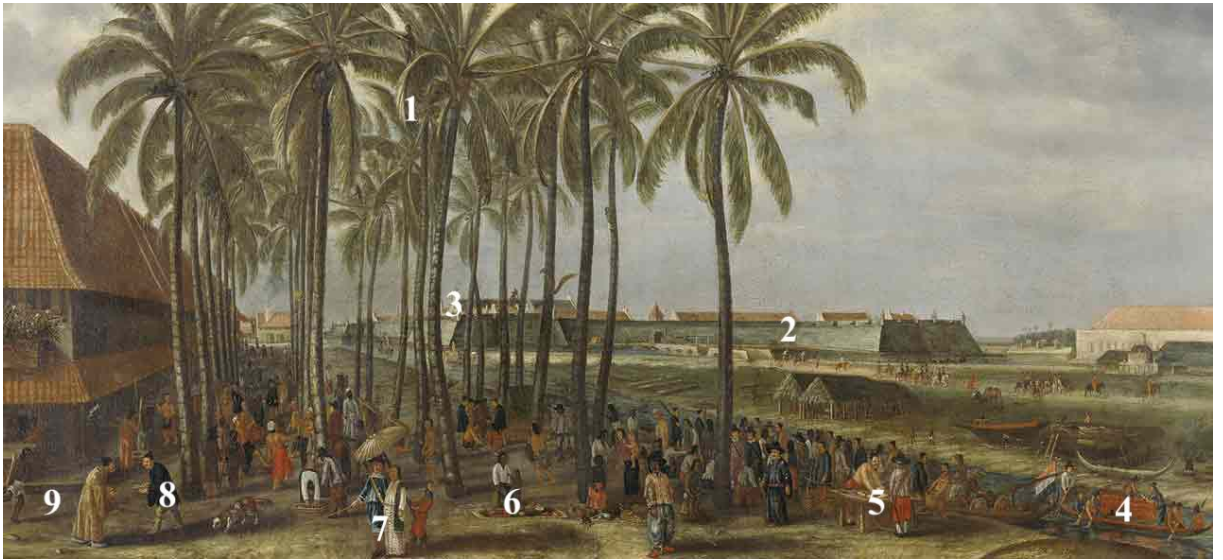
2 Europese expansie in Azië

- a 1 verandering
2 verandering
3 continuïteit
4 continuïteit

b *Bijvoorbeeld:* Voor de handel overzee was veel geld nodig (bijvoorbeeld voor schepen en zeelieden).

- c 1 Staten-Generaal
2 zuidoost
3 generaal, VOC

3

b *Bijvoorbeeld:* Ja. Op het schilderij zie Nederlanders, Javanen en Chinezen en mensen van gemengde afkomst bij elkaar.

4

a *Bijvoorbeeld:* In het gebouw werden handelsproducten opgeslagen. Er werden schepen gebouwd (nijverheid).

b werknemers, werkgever

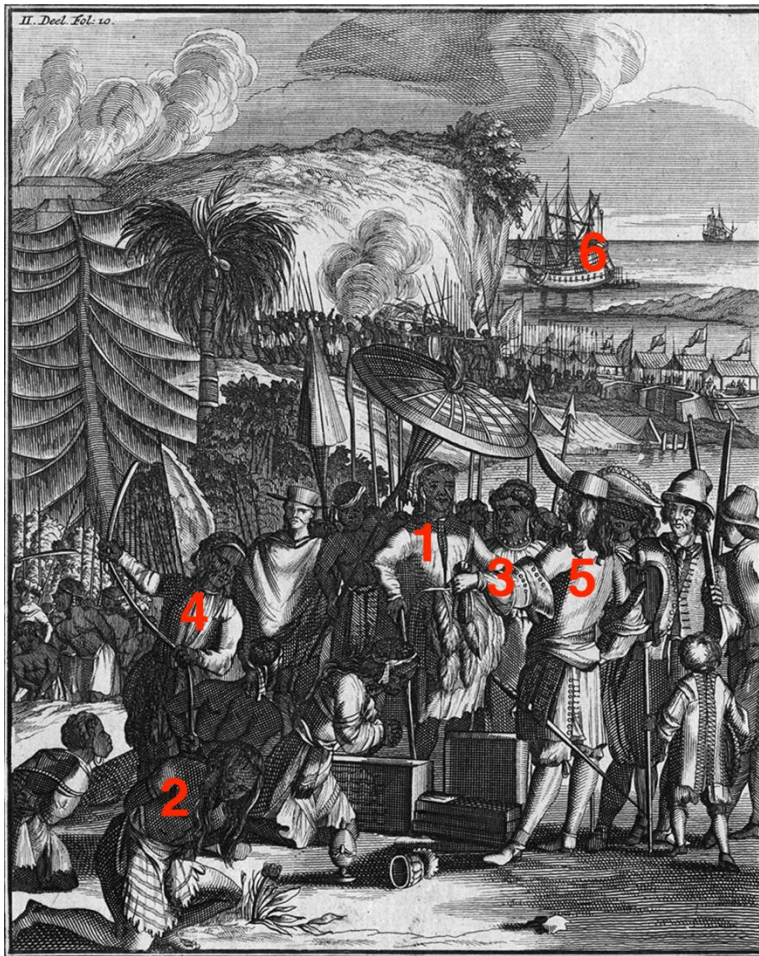
c *Bijvoorbeeld:* handelaar, zeeman, soldaat, timmerman

d *Bijvoorbeeld:* De VOC kon zijn gang gaan zonder strijd.

e *Bijvoorbeeld:* Nederlanders hadden betere wapens dan Molukkers.

f *Bijvoorbeeld:* Als de VOC een monopolie had op de specerijen, kon ze in Europa de prijs ervan bepalen.

5
a

b Aziatische landen
c parasol dragen, sjouwen, plantagewerk

6

- 1 feit
- 2 feit
- 3 feit
- 4 mening
- 5 mening
- 6 mening
- 7 feit
- 8 feit
- 9 mening
- 10 mening

7 **Europese expansie in Amerika en Afrika**

a indianen

- b
- 1 Zuid-Afrika
 - 2 Nieuw-Nederland
 - 3 Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba,

Sint-Eustatius, Sint-Maarten

4 Elmina

5 Suriname

c handeldrijven en oorlogvoeren tegen Spanje

8

1 Spanjaarden, Portugezen, Engelsen, Nederlanders en Fransen

2 katoen

3 suiker

4 Noord-Amerika

9

a *Bijvoorbeeld:* Tijdens de zereis waren slaven bang en kregen ze zweepslagen van de Nederlanders.

b *Bijvoorbeeld:* Als je het boek leest, weet je dat alles in het verhaal echt is gebeurd.

c

10 Eindopdracht

Bijvoorbeeld: Ja. Zo wordt niet vergeten dat er slavenhandel is geweest en dat Nederlanders eraan hebben meegedaan.

3.4 De stedelijke cultuur van Nederland

1 Welvaart en cultuur

- a 1 soberheid
2 rijkdom

b *Bijvoorbeeld:* In Nederland waren burgers de belangrijkste opdrachtgevers. In andere landen waren dat vorsten, hoge edelen en de kerk.

c A, C, D

d *Bijvoorbeeld:* Omdat het een groot gebouw was dat liet zien hoe belangrijk burgers waren.

2

a A, B, C, E, G

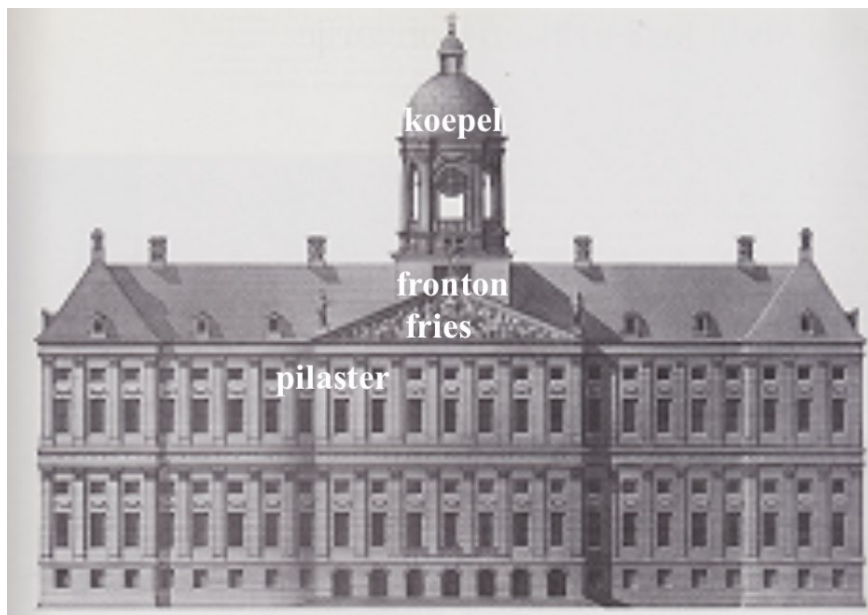
b *Bijvoorbeeld:* Er werden in de 17e eeuw veel van dergelijke (met deze kenmerken) schilderijen gemaakt.

c C, F, G

d *Bijvoorbeeld:* De Nachtwacht was niet erg representatief voor de Nederlandse schilderkunst in de 17e eeuw.

3

a

b Het gebouw is symmetrisch.

4 Veel vrijheid

a A, E

b ► ► ► ►

c B, C

5 Migranten

- a** 1 emigrant
2 immigreren
3 immigranten

b

Migranten	Herkomstgebieden
calvinisten	zuidelijke Nederlanden
hugenoten	Frankrijk
joden	Spanje, Portugal Midden- en Oost-Europa
werkzoekenden	Duitsland Scandinavië

Pushfactoren	Pullfactoren
geloofsvervolgung oorlogsgeweld	gewetensvrijheid in Nederland
verbod op calvinisme	gewetensvrijheid in Nederland
jodenhaat en vervolgingen	gewetensvrijheid in Nederland
armoede	werkgelegenheid in Nederland

6

- a** 1 snel
2 langzaam
3 langzaam
4 langzaam
5 snel

b A, B, C, D

7
a
b

- c 1 *Bijvoorbeeld:* Het is een kinderfeest met snoep en cadeaus.
2 *Bijvoorbeeld:* Toen was het 's ochtends. Nu is het 's avonds.
- d B, C

8 Eindopdracht

Bijvoorbeeld: Amsterdammers verdienden veel aan de kolonie Suriname en de slavenhandel. Daardoor gaven ze veel geld uit aan kunst en daardoor ging het heel goed met de kunst.

3.5 Wetenschap en techniek

1 Kennis door onderzoek

- a Klassieke Griekse filosofen hadden het beweerd en het stond in de Bijbel.
- b *Bijvoorbeeld:* Ze gingen meer vertrouwen op systematisch waarnemingen, proeven en logische redeneringen.
- c Een beschrijving van een regelmatig natuurverschijnsel, bijvoorbeeld de wet van de zwaartekracht.

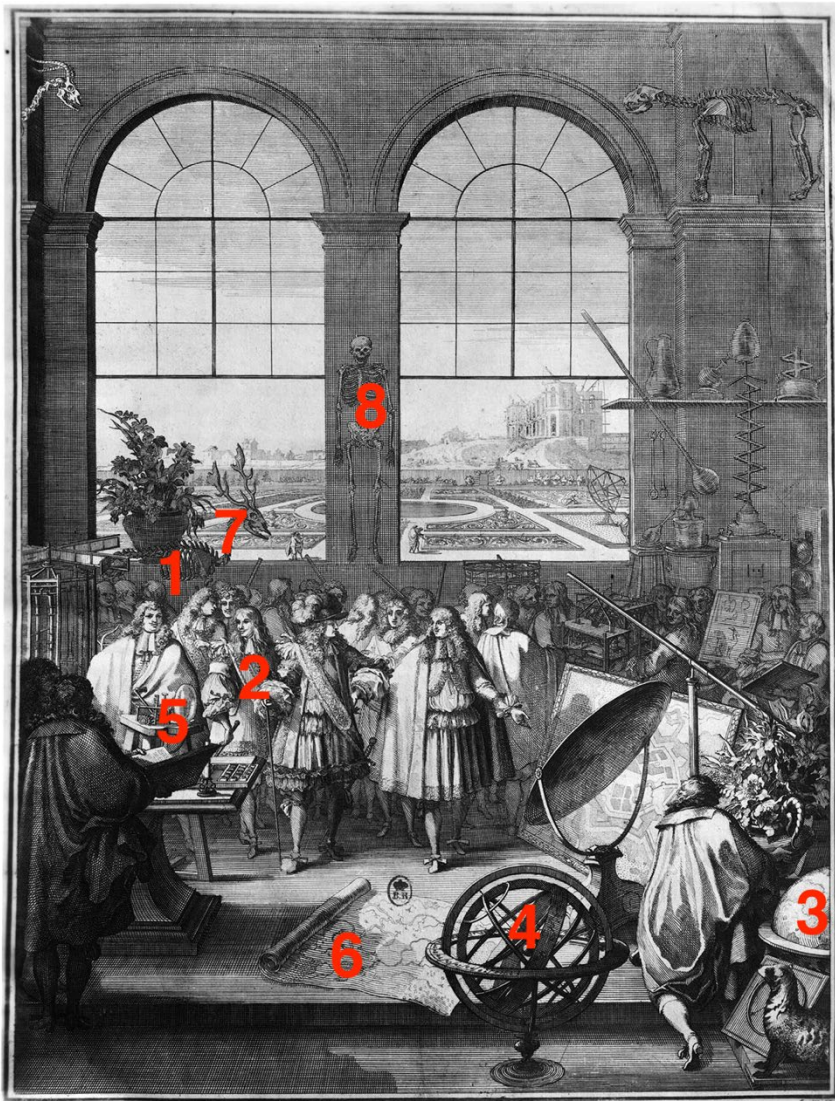
2

- a *Bijvoorbeeld:* Mensen hadden toen een groot ontzag voor klassieke schrijvers.
- b *Bijvoorbeeld:* De katholieke kerk in Frankrijk was machtig en had veel invloed op mensen.
- c Het luchtledige bestaat niet.
- d *Bijvoorbeeld:* Ja, want met proeven toonde dingen aan en daardoor gingen wetenschappers zich minder baseren op theorie en meer op proeven.

3 Praktische toepassing

- a 1 slingerbewegingen
2 klok
- b het berekenen van de beweging van kanonskogels
- c *Bijvoorbeeld:* Legers konden hierdoor preciezer schieten en daardoor werd hun leger beter.
- d *Bijvoorbeeld:* Reizen op zee ging beter met betere meetinstrumenten. Door de betere kennis van de beweging van kanonskogels konden Europeanen beter oorlog voeren buiten Europa.

e

4

a A, B, C

b *Bijvoorbeeld:* Overeenkomstig zijn: wiskunde en Frans (en Grieks en Latijn).
Verschillend is dat Italiaans er toen bij zat en geen Engels, zoals nu.

5 **Meer landbouwgrond**

a *Bijvoorbeeld:* In Nederland is veel wind en deze is gratis.

b *Bijvoorbeeld:* Door de welvaart was er geld om deze grote werken uit te voeren. Er ontstond meer landbouwgrond, waarmee meer geld werd verdiend.

6

Bijvoorbeeld: Nu zijn ze groter dan vroeger. Toen zetten windmolens pompen in beweging. Nu wekken ze elektriciteit op.

7

Bijvoorbeeld: Meren in Noord-Holland zijn polder geworden. In het noorden is een dijk erbij gekomen.

8 Eindopdracht

Bijvoorbeeld: Meren van toen en stukken van de zee in het noorden zijn nu land. Er is nu een afsluitdijk. Steden zijn nu groter dan toen.

3 Het tijdvak

1

F, D, B, G, H, A, E, C, I

2

a 6C, b 6A, c 6D, d 6B

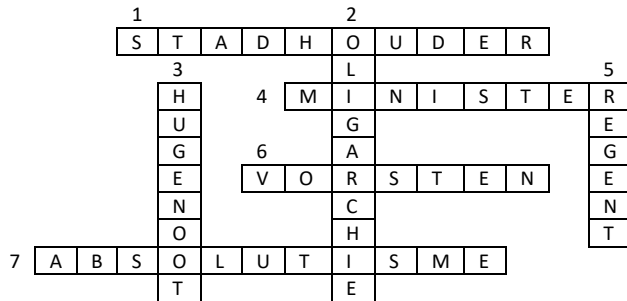
3

- a** Nee (*bijvoorbeeld:*) want hij kreeg geen onbeperkte macht maar moest voor belangrijke besluiten toestemming vragen aan het parlement.
- b** 6B (*bijvoorbeeld:*) want Bijbellezen werd veel gedaan door gereformeerden en hun godsdienst was de staatsgodsdienst. Dat hoort bij het denken en doen in Nederland.
- c** 6A (*bijvoorbeeld:*) want in de grachtenhuizen woonden handelaren die rijk waren geworden door de wereldeconomie.
6B (*bijvoorbeeld:*) want de grachten en huizen hoorden bij het denken en doen van mensen in steden.

3 Test jezelf

1.1 Machthebbers in Europa

1

2

A, B, D

3

B, C

4

1 stadhouders, regenten
 2 stadhouders, regenten
 3 regenten, stadhouders

5

1 Willen III, Engeland
 2 Engeland, parlement
 3 Spanje, Republiek, Engeland, Frankrijk

1.2 Nederland en Europa

6

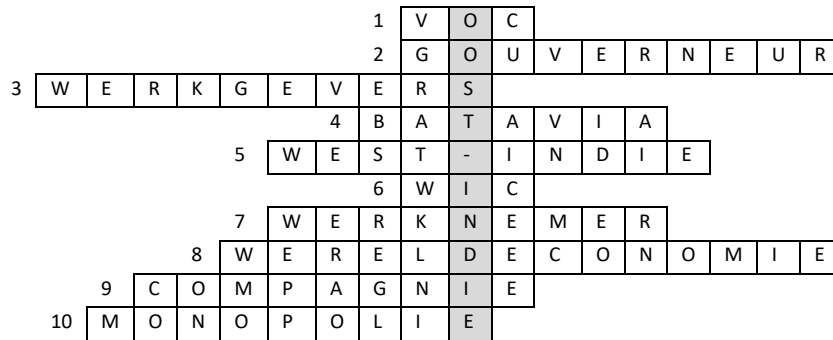
M O O R L O G S R E C H T B P O I U Y
 N G R A C H T E N G O R D E L T R E W
 B K A P I T A L I S M E X U Z X C V B
 V C X Z L K J V O L K E N R E C H T A
 H G S T A P E L P L A A T S T R E W Q
 H A N D E L S K A P I T A L I S M E Y
 P O I W E R K G E L E G E N H E I D U
 X C V G O U D E N E E U W D F G H J K

7

B, D, E

1.3 Europa en de wereld

8

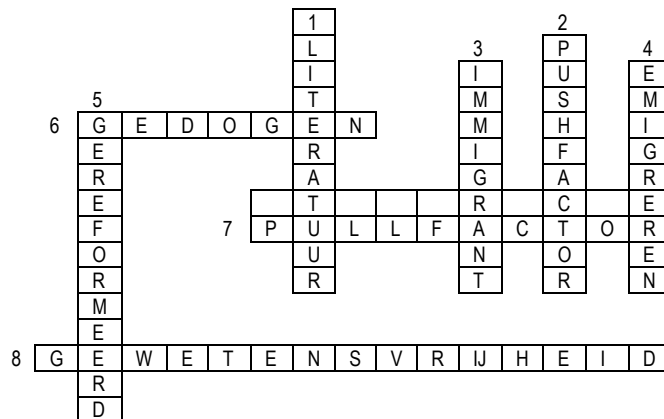

9

A, D, E, F, I, J

1.4 De stedelijke cultuur van Nederland

10

11

- 1 A, D
- 2 B, C
- 3 C
- 4 C

12

B, C, D

1.5 Wetenschap en techniek

13

- 1 natuurwet
- 2 energie
- 3 academie
- 4 wetenschappelijke revolutie

14

A en E, B en F, C en D

Kenmerkende aspecten

15

22: 6A (*bijvoorbeeld*) want deze personen zijn bezig met wetenschappelijk onderzoek (sterrenkunde).

23: 6a (*bijvoorbeeld*) want hier worden schepen in- of uitgeladen, dus het gaat om handelskapitalisme en wereldeconomie.

3 Herhaling

3.1 Machthebbers in Europa

1

- a** Het Franse grondgebied uitbreiden
- b** edelen, leger, hugenoten

2

- 1 stadhouder, koning
- 2 beperkt
- 3 toestemming

3

- a** B, C, D
- b** A, B

3.2 Nederland en Europa

4

- 1 handel, nijverheid en landbouw
- 2 schepen, internationale
- 3 winst
- 4 handelaren, bedrijven

5

- 1 indirecte
- 2 direct

6

- 1 welvaart
- 2 oorlog

7

- 1 Spanje
- 2 Engeland
- 3 Engeland, Frankrijk, Münster en Keulen
- 4 Engeland

3.3 Europa en de wereld

8

- 17^e, vraag, aanbod

9

Bijvoorbeeld: Handelsposten en kleine kolonies stichten, gebieden onder heerschappij brengen, handeldrijven tussen Azië en Europa en in Azië (waaronder slavenhandel).

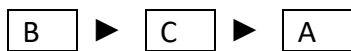
10

a Engelsen, Fransen, Nederlanders, Portugezen, Spanjaarden

b *Bijvoorbeeld:* Europeanen kochten slaven in de Afrikaanse handelsposten en brachten deze naar Amerika waar de slaven moesten werken op plantages.

3.4 Stedelijke cultuur in Nederland

11

12

A, C

13

1B en C, 2B, 3A en D, 4B

3.5 Wetenschap en techniek

14

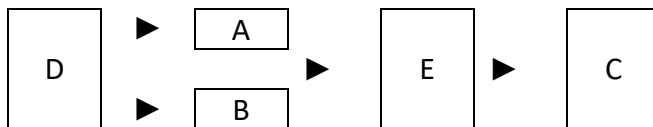
a *Bijvoorbeeld:* De aarde staat stil.

b *Bijvoorbeeld:* Galilei zag met een verrekijker dat de aarde om de zon draait.

15

Wetenschappelijke ontdekkingen werden praktisch toegepast en leidden tot nuttige uitvindingen, zoals het berekenen van de beweging van een kanonskogel.

16

3 Verdieping

3.1 Machthebbers in Europa

1

A, B, F

2

a *Bijvoorbeeld:* Nederlanders hadden geen koning. Nederlandse burgers konden regent worden.

b *Bijvoorbeeld:* Je moet lachen om alle grappen van de koning.

c *Bijvoorbeeld:* De koning is machtig en die kun je beter te vriend houden.

d *Bijvoorbeeld:* de eer van zijn land

e *Bijvoorbeeld:* Om geld te kunnen lenen van de Hollanders kon hij ze beter te vriend houden.

3.2 Nederland en Europa

3

a 1 32 000

2 220 000

3 1575, 1725

4 1725, 1800

b *Bijvoorbeeld:* minder oorlog, welvaart en migratie

c *Bijvoorbeeld:* stadsuitbreiding, meer rijkdom, meer kunst

3.3 Europa en de wereld

4

a *Bijvoorbeeld:* Coen was toen een nationale held. Hoorn is zijn geboorteplaats.

b *Bijvoorbeeld:* De nieuwe tekst geeft meer informatie over dingen die wel en niet goed gevonden worden en over voor- en tegenstanders van het beeld.

c *Bijvoorbeeld:* In 2012 keken Nederlanders kritischer naar Coen en de VOC.

d *Bijvoorbeeld:* Goed. Zo wordt rekening gehouden met de verschillende meningen.

5

a “vreselijk onbescheiden”

b *Bijvoorbeeld:* De VOC gebruikte veel geweld om haar zin te krijgen.

3.4 Stedelijke cultuur

6

A, B

7

- a** *Bijvoorbeeld:* Germanen bakten koeken met afbeeldingen van dieren en dat leeft voort in de hedendaagse speculaas met afbeeldingen.
- b** *Bijvoorbeeld:* Door de verspreiding van het christendom werden de afbeeldingen van dieren vervangen door heiligen.
- c** *Bijvoorbeeld:* Door de aanvoer van specerijen door de VOC in de 17e eeuw werden deze specerijen in speculaas verwerkt.

3.5 Wetenschap en techniek

8

- a** *Bijvoorbeeld:* Hij wilde het eentonig rekenwerk van zijn vader verlichten.
- b** *Bijvoorbeeld:* Pascal was wiskundige die wetenschappelijke theorieën kende. Hij was handig en had mechanische inzichten.